

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 544/1 од 1. марта 2023, донетом на седници одржаној дана **21. фебруара 2023.** године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда **Марије Булатовић** под насловом „**Филозофски концепт тела Мориса Мерло-Понтија и Ролана Барта као принцип естетске недоконаности у его-документу**”, урађену под менторским руковођењем др **Иве Драшкић Вићановић**.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Весна Елез

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Општа књижевност

Датум избора у звање: 22. децембар 2021.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Универзитета у Београду

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Миланко Говедарица

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Општа филозофија

Датум избора у звање: 8. новембар 2022.

Установа на којој је запослен: Филозофски факултет Универзитета у Београду

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Уна Поповић

Звање: ванредни професор

Ужа научна област: Филозофске науке

Датум избора у звање: 25. јун 2020.

Установа на којој је запослен: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Марија (Милорад) Булатовић
Датум и место рођења:	10. новембар 1990, Краљево
Наслов мастер рада:	„Дијалектика насиља у Расиновом трагичком свету“
Датум одбране мастер рада:	10. септембар 2014.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Филолошки факултет Универзитета у Београду
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	Филолошке науке; Општа књижевност

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

1. „„Боље и груба шала него чињеничка истина«: однос ружног реалитета и лепих форми у књижевности“. У *Традиционална естетска култура: лепо и ружно*: зборник радова са научног симпозијума, стр. 201-208. Ниш: САНУ, 2021. ISBN 978-86-85239-67-0;
2. „Merleau-Ponty's Concept of «Intersubjectivity»: A Notion Reflected Within the Modern Democratic Society“. *cognitio: studentisches Forum für Recht und Gesellschaft Vol.1* (2020): 1-8. (doi:10.5281/zenodo.3843045);
3. „Merleau-Ponty's Corporeal Ontology, Transhumanism and the Aesthetics of the Impossible“. У *Proceedings of the 21st International Congress of Aesthetics, Possible Worlds of Contemporary Aesthetics: Aesthetics Between History, Geography and Media*, 1015-1023. Belgrade: University of Belgrade – Faculty of Architecture, 2019. (саопштење дато у целости у електронском зборнику конгреса: ISBN 978-86-7924-224-2);
4. „Естетски станује човек“. *Анали Филолошког факултета* бр. 31, свеска 2 (2019): 67-76. (doi.org/10.18485/analiff.2019.31.2.4);
5. „Беседа као тело: о естетици текстуалног задовољства“. *Зборник за језике и књижевности Филозофског факултета у Новом Саду* год. 8, бр. 8 (2018): 27-38. (doi: 10.19090/zjik.2018.27-38);
6. „Поетикоанализа тела у роману *Se pays qui te ressemble*“ Тобија Натана“. *Анали Филолошког факултета* бр. 30, свеска 1 (2018): 35-48. (doi.org/10.18485/analiff.2018.30.1.2);
7. „Бартово 'читање' визуелног: естетика фотографије у *Светлој комори*“. У *Естетска култура: зборник радова*, 155-171. Естетичко друштво Србије: Београд, 2018. (УДК 840- 4.09:77.01);

8. „Метафизика форме и проблем песничке самосвести: случај Хартман”. *Анали Филолошког факултета* бр. 28, свеска 2 (2016): 107-115. (doi.org/10.18485/analiff.2016.28.2.6);
9. „Проблем односа истине и фикције у Флоберовом роману *Госпођа Бовари* са естетичког становишта Николаја Хартмана“. *Свеске*, број 118 (2015): 63-73. (УДК 821.133.1.03-31 Флобер Г. 111.852 Хартман Н.);
10. „Писање млеком као *l'écriture de soi* у *Сањаријама дивље жене Елен Сиксу*“. *Књиженство* год. 5, број 5 (2015) online; (doi:10.18485/KNJIZ.2015.1.18);

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Филозофски концепт тела Мориса Мерло-Понтија и Ролана Барта као принцип естетске недовршености у его-документу“

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Полазећи од компаративне анализе концепта тела-субјекта Мориса Мерло-Понтија и концепта текста као тела Ролана Барта, предмет докторске дисертације „Филозофски концепт тела Мориса Мерло-Понтија и Ролана Барта као принцип естетске недовршености у его-документу“ кандидат Марија Булатовић дефинише као интерпретацију везе органске и недовршене естетске форме у хибридном тексту који спаја особености фикционалног и ванфикционалног говора (попут аутобиографије, дневника, путописа, белешке итд.), односно у тексту у којем *ego loquens* документује себе. Још конкретније, предмет истраживања, како наводи кандидат, јесте анализа односа органске и недовршене естетске форме у ја-форми граничног жанра, прецизније насловљеном „его-документ“, кроз примере Бартових студија (*Carnets du voyage en Chine*, *Ролан Барт по Ролану Барту*, *Фрагменти љубавног говора*, *Journal de deuil*, *Светла комора*) које се третирају као најпре књижевни текстови. Отуда, циљ докторске дисертације јесте потврђивање да се мерло-понтијевско-бартовски тумачена органска форма остварује као естетски недовршена процес-форма у его-документу, односно да принцип естетске недовршености јесте конститутиван у експресији сопства у хотимичној ја-форми текста. Још прецизније, циљ дисертације јесте потврда конкретним примерима, у анализи Бартових студија, да се текстуално „ја“ остварује естетски недовршено, то јест, нужно фрагментарно у его-документу као граничном жанру у којем се и интимна и друштвена егзистенција конструише као процес-форма сопства. Овако комплексно формулисани предмет и циљ истраживања указују да је реч о оригиналној идеји од значаја за развој научне мисли како у науци о књижевности, тако и у естетици и филозофији уметности.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Као кључну хипотезу дисертације кандидат Марија Булатовић истиче да се у контексту дијалогске везе Мерло-Понтијевог и Бартовог концепта тела органска форма схвата као естетски недовршена процес-форма која управо у хотимичној ја-форми граничног жанра, его-документу, гради сопство као нужно недовршену, фрагментарну процес-форму. Како би

потврдила своју кључну хипотезу, Булатовић успоставља неколико подтеза као потпоре кључној, које разматра и доказује кроз рад. Те подтезе јесу следеће:

- i. дијалошко-компаративна веза Мерло-Понтијевог концепта тела-субјекта и Бартовог концепта тела-текста, сматра Булатовић, указује се као крајње плодносна у уочавању подударности између структуре тела које исписује текст и текста као слојевите и отворене структуре у који се уписује тело;
- ii. као суштинска веза у компарацији Мерло-Понтијевог и Бартовог концепта тела, како примећује кандидат, указује се идеја недовршења и принцип естетске недовршености као формативни принцип експресије сопства у тексту као слојевитој и отвореној структури;
- iii. конкретизација мерло-понтијевско-бартовског дијалога концепата тела у којем се естетска недовршеност указује као крунска веза проналази се, истиче ауторка, преко модела *l'écriture de soi*, у его-документу као отвореној категорији текстова у којима *ego loquens* своју интимну и друштвену егзистенцију изражава фрагментарно књижевним и ванкњижевним дискурсом (аутобиографија, путописи, дневници, белешке, итд.);
- iv. Бартови позни текстови, почев од *Задовољства у тексту*, према мишљењу кандидата, илуструју нужну фрагментацију сопства као ефекат принципа естетске недовршености у хоризонту мерло-понтијевско-бартовског разумевања тела и текста потврђујући тиме у књижевној пракси кључну хипотезу дисертације.

Кандидат Марија Булатовић у дисертацији подробном анализом и конкретним илустративним примерима успешно потврђује постављену кључну хипотезу ослоњену на пажљиво изведене подтезе које, такође, посвећено са успехом разрађује и доказује.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Марије Булатовић „Филозофски концепт Мориса Мерло-Понтија и Ролана Барта као принцип естетске недовршености у его-документу“, обликована по универзитетски прописаним техничким упутствима, броји 260 куцаних страна основног текста укључујући обимну „Библиографију“ (236–251) и „Прилоге“ (251–260). Поред разјашњавајућег „Увода“ (1–16) и систематичног „Закључка“ (232–236), дисертацију чине четири велика поглавља: „Филозофски и књижевнотеоријски концепт тела: Морис Мерло-Понти и Ролан Барт“ (16–68), „Принцип естетске недовршености у разумевању тела Мориса Мерло-Понтија и текста-тела Ролана Барта“ (68–110), „Тело као реч и реч као тело: его-документ као поетско тело“ (110–143) и „Фрагментација сопства у интимистичким текстовима Ролана Барта“ (143–232). Прилози, како напомиње кандидат, представљају „бревијар упутне литературе“, преглед „путоказних текстова“ који нису директно коришћени при писању, али јесу у ширем контексту припремног истраживања. Дисертација такође укључује и дванаест илустрација (фигура) са назначеним изворима. Поред насловних страна на српском, енглеском, руском и француском језику, тексту дисертације претходе резиме и кључне речи на српском и енглеском језику, као и садржај (непагиниране стране). На крају дисертације налази се кратка биографија Марије Булатовић (стр. 261).

У „Уводу“ дисертације дефинисан је предмет истраживања, постављена кључна хипотеза и подтеза које су потпора кључној и уведен је терминолошки апарат разјашњавањем кључних појмова и концепата (органичка форма, недовршена форма, сопство, процес-форма сопства, его-документ, принцип естетске недовршености, слојевитост, фрагментација, хибридизација) којима се М. Булатовић служи. Такође, објашњен је приступ коришћеној литератури, као и методолошки поступак истраживања истицањем уважавања Мерло-Понтијевих и Бартових методолошких корака из самих извора на које се кандидат позива. На крају „Увода“ предочен је кратак преглед структуре самог рада по поглављима.

Прво поглавље тезе – „Филозофски и књижевнотеоријски концепт тела: Морис Мерло-Понти и Ролан Барт“ – подељено је на три насловима саморазјашњавајуће целине: „1.1. Тело-субјект у филозофији Мориса Мерло-Понтија“, „1.2. Текст-тело у књижевној теорији Ролана Барта“ и „1.3. Од Мерло-Понтија ка Ролану Барту“. Након увођења читаоца у Мерло-Понтијев, а затим Бартов концепт тела, у трећем потпоглављу приступа се компаративној анализи концепата. Запажањем сличности у слојевитости структуре пишућег тела и исписивог текста/уметничког дела, М. Булатовић излистава *слој структуре, слој значења и естетски слој* его-документа и уочава кључно деловање принципа естетске недокршености најизразитије у естетском слоју, нераскидивом од претходна два.

Друго поглавље – „Принцип естетске недокршености у разумевању тела Мориса Мерло-Понтија и текста-тела Ролана Барта“ – чине три потпоглавља. Прво – „2.1. Филозофска снага *non finito* поступка у ликовним уметностима“ – детаљније се бави принципом естетске недокршености у скулптури и сликарству, а потом и фотографији. Друго потпоглавље – „2.2. Естетика недокршеног у литерарном простору: преиспитивања“ – преиспитује књижевни простор као простор недокршеног, полемишући са концептом „отвореног дела“ и уводећи отвореност, недокршеност и фрагментарност као особености его-документа. Претходним постављањем контекста, треће потпоглавље, под насловом „2.3. Схватање принципа естетске недокршености у его-документу на основу концепта телесног код Мерло-Понтија и Ролана Барта“, конкретније, у мерло-понтијевско-бартовском хоризонту преиспитује естетску недокршеност его-документа кроз његове слојеве (слој структуре, слој значења и естетски слој) који се запажају у компаративној анализи концепата тела-субјекта и тела-текста.

Треће поглавље дисертације, под насловом „Тело као реч и реч као тело: его-документ као поетско тело“, које поставља „его-документ“ у центар, граде четири потпоглавља. Прво – „3.1. Зашто его-документ?: могућности превазилажења терминолошке неподесности“ – разматра порекло термина и уврежену дефиницију его-документа, како би га потом сама Марија Булатовић редефинисала и сместила у поље науке о књижевности, вишеструко аргументујући оправданост употребе појма его-документа као кристалишуће тачке Мерло-Понтијевог и Бартовог „дијалога“. „3.2. *L'écriture de soi, cogito* и наративни *self*“, друго потпоглавље, разјашњава појмове *ega, cogita* и *наративног сопства* у контексту модела *l'écriture de soi* као основног модела его-документа, те се у трећем потпоглављу („3.2.1. Принцип естетске недокршености у схватању его-документа: естетика фрагментарности“) посвећује пажња његовој суштински нужној фрагментарности, а у четвртном потпоглављу („3.2.2. Его-документ, хибридни жанр и теоријска проза“) образлаже моменат хибридизације у погледу Бартове, како истиче М. Булатовић, теоријске прозе.

Најобимније, четврто поглавље дисертације – „Фрагментација сопства у интимистичким текстовима Ролана Барта“ – обрађује пет Бартових студија, те је подељено на пет целина: „4.1. *Alors, la Chine?*: Бартови путописни записи или *Carnets du voyage en Chine*“, „4.2. Модел репрезентације сопства у квази-аутобиографији *Ролан Барт по Ролану Барту*“, „4.3. Језичка фрагментација и искуство телесног у *Фрагментима љубавног говора*“, „4.4. Фрагмент као форма специфично филозофског мишљења у Бартовом постхумном *Дневнику (Journal de deuil)*“ и „4.5. „Читање“ тела путем фотографије у *Светлој комори*“. Свако од потпоглавља бави се конкретном Бартовом студијом у којој се испитују кључни моменти нужне фрагментације, односно естетске недокршености сопства кроз тему телесности.

У „Закључку“ кандидат систематично и прецизно формулише финалне закључке истраживања, наговештавајући отварање простора за даљу интерпретацију како Мерло-Понтијеве и Бартове естетичке позиције, тако и везе органске и недокршене форме у контексту спреге димензије експресивности „ја“ и књижевног жанра. Одмах после закључка, следи обимна библиографија и библиографски прилози текстова који су део претприпремне фазе истраживања, разврстани на тематске целине упутне за читаоца.

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

У прегледно структурираној докторској дисертацији Марија Булатовић се ослања се преко две стотине јединица библиографије, прецизним позивањем на примарне и секундарне изворе, показујући, такође, и способност самосталног мишљења, разумевања и аргументације. Потврђивањем постављене кључне хипотезе у пажљивој интерпретацији Бартових текстова којима се приступа као књижевним, докторска дисертација Марије Булатовић остварује резултате и научни допринос на вишеструк начин.

Најпре, компаративном анализом два концепта тела у почетном поглављу, Мориса Мерло-Понтија и Ролана Барта, постиже се дубље, критичко разумевање концепата који међусобно расветљују и допуњују један други истичући крунску тезу о саусловљености структуре тела које пише и структуре его-документа који се пише. Таквом анализом Марија Булатовић продубљује разумевање односа експресије сопства и жанра у књижевном простору, али и разумевање спреге органске и недовршене форме у естетском простору.

Надаље, разматрањем принципа естетске недовршености у визуелним уметностима, а потом, уже гледано, у књижевном простору, првенствено у другом поглављу дисертације, а потом и кроз читав рад, постиже се темељна анализа естетске недовршености како у контексту науке о књижевности, тако и у контексту филозофије уметности.

Уводећи појам „его-документа“ и разрађујући га нарочито у трећем поглављу дисертације, М. Булатовић пружа своје разумевање овог појма; наиме, она га редифинише тако што под „егом“ разуме говореће, језичко „ја“, које успешно лоцира и код Мерло-Понтија и код Барта, а под „документом“ подразумева материјалност, „доказни аспект“ текста, који важи као истина онога „ја“ које пише, као „поетско сведочанство тела“, односно историјског субјекта. На тај начин, појам его-документа ауторка успешно интегрише у поље науке о књижевности, уже гледано – у поље теорије књижевности и теорије жанра.

Подједнако, интерпретација Бартових текстова, од којих су одређени фрагменти, којих нема у српском преводу, преведени с француског оригинала, што је по себи додатан и значајан научни допринос, представља минуциозну анализу односа органске и недовршене форме у експресији сопства текстуалног хибрида какве су Бартове студије. Приступајући Бартовим студијама као књижевним текстовима и њиховим сврставањем у теоријску прозу, кандидат указује на подједнаку формативну улогу књижевности у изградњи филозофско-теоријских ставова, али и формативну улогу књижевне теорије и аутопоетских начела у настанку уметничког текста.

Узимајући у обзир наведено, можемо да констатујемо да докторска дисертација Марије Булатовић као оригинални и самостални рад остварује вредан научни допринос у области науке о књижевности.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „**Филозофски концепт тела Мориса Мерло-Понтија и Ролана Барта као принцип естетске недовршености**“ аутора **Марије Булатовић**, констатовано је да утврђено подударане текста износи 4%.

Овај степен подударности последица је **цитата, библиографских података о коришћеној литератури и тзв. општих места и података**, што је у складу са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „Филозофски концепт тела Мориса Мерло-Понтија и Ролана Барта као принцип естетске недовршености у его-документу“ кандидата Марије Булатовић оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „Филозофски концепт тела Мориса Мерло-Понтија и Ролана Барта као принцип естетске недовршености у его-документу“, коју је урадио кандидат Марија Булатовић под менторством др Иве Драшкић Вићановић и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
др Весна Елез, редовни професор,
председник Комисије
2. _____
др Миланко Говедарица, редовни професор,
члан Комисије
3. _____
др Уна Поповић, ванредни професор,
члан Комисије